

ACIPAYAM KOYUNU

Prof. Dr. Reşit SÖNMEZ

Bilindiği gibi, Türkiye, doğal koşullar ve iklim faktörleri bakımından birbirinden önemli derecede farklı bölgelerden oluşmuştur. Öyle yurt köşelerimiz vardırki, muz ve portakal rahatça yetişir; buna kaşılık öyle bölgelerimiz vardırki meyve yetişmez, domates kızarmaz. Bir yanda iki metreyi aşkın fazla yağış, öte yanda 300 mm'lik yağışla step karakterinde kurak bölgeler. Bu durum tarımın çeşitli kollarını etkilediği gibi hayvancılık kolunun yönlendirilmesinde de etkili olur. Yurdumuzun en geniş bölgelerinde az yağış ve kurak iklim nedeniyle çayır ve otlakların zayıf olması, hayvan yemi ekiminin fazla gelişmemiş olması, sığır gibi büyük baş hayvanlardan çok koyunlara çoğalma ve yayılma şansı vermiştir. Nitekim insanlarımız çoğaldıkça koyunlarımızda çoğalmaktadır. Ancak ne varki bu geniş koyun varlığı çoğunluk küçük yapılı Düşük verimli yağlı kuyruklu yerli ırklardan oluşmaktadır. Bu tip koyunlar kolay bakılır, fazla zayıat vermezler. Ancak yetiştiricisinede fazla bir gelir sağlamazlar.

Türkiye'de koyunların bu şekilde sürekli artması doğru değildir. Tarımsal yapımızda gelişme ve iyileşme oldukça, yemleme olanakları düzeldikçe, daha az sayıda ve daha yüksek verimli koyun yetiştiriciliğine geçmeliyiz. Nitekim bu konuda Tarım ve Orman Bakanlığı ile Üniversitelerimizin çeşitli ıslah çalışmaları başlatmış ve proje uygulamalarına geçmiştir. Sahil şeritlerine ince kuyruklu Kıvırcık ve benzeri koyunlar ile iç bölgelerimizdeki yağlı kuyruklu koyunlara birbirinden farklı ıslah programları uygulayıp, bölgelerin ekolojik ve ekonomik koşullarına uygun düşecek yeni koyun tipleri geliştirmek zorundayız.

Yukarıda belirtilen görüşten hareket ederek, İç Batı Anadolu ve göller bölgesinde yaygın olan Dağlıç koyununu Et yapağı tipi kombine verim yönünden iyileştirme bakımından Ege Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü olarak Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü ile ortak bir çalışmaya girmiş bulunmaktayız. Amacımız, halı tipi yapağı verecek, bol et üretecek, ikizliği yüksek ve kuzularını iyi besledikten başka sağım yolu ile yeterli süt üretecek yeni bir koyun tipi geliştirmektir. Bu çalışmayı Acıpayam Devlet Üretim Çiftliğinde yürüttüğümüzden yeni geliştirilen bu koyuna da Acıpayam Koyunu adını vermiş bulunuyoruz. Devlet Çiftliğinde geliştirilen bu yeni tipin çevreye yayılması esas amaçtır. Daha şimdiden üreticiler bu konuya karşı büyük istek göstermektedirler.

Acıpayam koyun tipinin özellikleri ve geliştirme yöntemini kısaca özetlemek gerekirse şunları söyleyebiliriz : İç Batı Anadolu, İç Ege ve Göller Bölgesinde yetiştirilen Dağlıç koyunu bir yandan halı dokumacılığı için gerekli yapağıyı sağlamakta, öteki yandan et kalitesi yönünden yerli koyunlarımız arasında ön sıralarda gelmektedir. Ancak küçük yapılı ve süt verimi düşüktür. O halde bölgede bu koyunun yerini alacak yeni Acıpayam Koyunu öncelikle halı yapağısı vermeli ve bol et üretilmelidir. Bir yandan ikizliği arttıracak bir anadan fazla kuzu alınması öte yandan bu kuzuların kısa sürede yüksek canlı ağırlığa ulaşması ve böylece fazla et üretilmesi gerekecektir. Bunu sağlamak için ikiz doğuran ana koyunun bol sütlü olması ve kuzularını yeterince besleyebilmesi gündeme gelmektedir. Böylece iyi kalite bol et, iyi kalite halı yapağısı ve yeterli süt veren yeni bir koyun tipi geliştirme amacı ortaya çıkmaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için Dağlıç İvesi ve Doğu Friz ırklarından yararlanarak üçlü bir melezleme yöntemi izlenmiştir. Önce Dağlıç koyunlarına İvesi koçları verilerek yağlı kuyruklu bir anaç geliştirilmiş. Daha sonra bu anaçlara İvesi X Doğu Friz melezi koçları verilerek elde edilen küçük yağlı kuyruklu bireyler kendi aralarında çiftleştirilerek ve seleksiyonla renk ve kuyruk yapısı bakımından tipin belirlenmesine çalışılmıştır. Böylece beyaz vücutlu, başı lekeli, orta büyüklükte ve tek parça halinde yağlı kuyruklu,

hızlı gelişen, et-yapağı verimi önde gelen ve süt ve döl veriminde iyi olan yeni Acıpayam koyunu geliştirilmiştir.

Ancak Acıpayam koyunu geliştirilmiştir derken bu işin bittiğini ve sonuca varıldığını söylemek istemiyoruz. Düşünülen tip ve bunun örnekleri ortaya konmuştur fakat büyük sürüler halinde ve birörnek populasyonlar geliştirme çalışmalarının titiz bir şekilde ve aksaklığa meydan verilmenden sürdürülmesi gerekmektedir. Bir fikir verme bakımından yerli Dağlıç koyunları ile yeni Acıpayam koyununu bazı verim özellikleri bakımından karşılaştıralım :

	Canlı ağırlık (kg)	Süt verimi (kg)	Yapağı verimi (kg)	Döl Verimi (Bir anaya kuzu sayısı)	Kuyruk ağırlığı (kg)
Dağlıç	35-40	30-40	2-2.5	1.10 - 1.20	8-10
Acıpayam	50-55	90-100	3-3.5	1.30 - 1.40	1.5-2

Burada verilen rakamlar, kesin hesaplamalara dayanan belli bir araştırma sonucu olmayıp, bugüne kadar yapılan çalışmaların eriştiği düzeyi belirten genel ve ortalama rakamlardır. Dağlıç koyunlarının böyle bir tipe çevrilmesi ile, her şeyden önce günümüzde sağlık yönünden istenmeyen kuyruk yağı oranı azaltılacak ve esas istenen et oranı arttırılacaktır. Ayrıca bir koyundan elde edilecek et, süt ve yapağı oranlarında % 30-40 kadar bir artış sağlanacaktır. İklim ve beslenme koşullarının çok elverişli olmadığı yerli Dağlıç koyunlarının yayılma bölgesinde gelecekte çoğalacak böyle bir koyun tipi çiftçilerimizin gelirini arttıracak ve yurt ekonomisine önemli katkıda bulunacaktır. Bu sonuca ulaşmak için yeni tip koyunun birazdaha iyi bakılması gerekecektir. Hem küçük yağlı kuyruklu ve hemde halı tipi yapağı verecek bir koyun tipi bölgedeki çiftçi için uygun ve kolayca kabul edilebilir bir tip olacaktır.

Acıpayam Devlet Üretim Çiftliğinde 8-10 yıldır yürütülen çalışmalar ilk olumlu sonuçlarını vermiştir. Bugün elde bulunan damızlık sürüde, açıklanmasını ve tanımlanmasını yaptığımız yeni koyun tipini kolayca görebilmekteyiz. Nitekim Denizli, Burdur, Antalya gibi çevre illerden ve ilçelerden bu yeni koyun tipine karşı istek ve ilgi her geçen gün

artmaktadır. Ancak üzerinde durduğumuz bu yeni Acıpayam Koyunu tipini tam bir örnek hale getirdikten sonra yayımına geçmek izlenecek doğru yol olacaktır. Böyle bir çalışmaya başlandığında çevre yetiştiricilerine koç vermek suretiyle yerli Dağlıç koyunları bu yeni tipe çevrilecektir. Verilen koçlardan elde edilen melez yavruların seçimi ve alan uygulanmasında bir örnek popülasyonlar oluşturulması Tarım ve Orman Bakanlığının ele alması gereken bir konudur. Tahirova süt koyunu projesine benzer yeni bir projenin Acıpayam koyunu için düzenlenmesinde büyük yarar görmekteyiz. Teknik Ziraat Müdürlüklerinin bu konuda başarılı çalışmalar yapacağına güvenimiz tamdır.